

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Пасічник Володимир Романович

УДК: 371.13(438)(09): 736:37.037

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЛЬЩІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луцькому інституті розвитку людини Університету “Україна”, Міністерство освіти і науки України, та Кельцінському гуманітарно-природничому університеті імені Яна Кохановського, Польща.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Євтух Микола Борисович,
Національна Академія педагогічних наук
України, академік-секретар.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кемінь Володимир Петрович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені І. Франка,
декан факультету романо-германської
філології;

доктор педагогічних наук, професор
Шиян Богдан Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
завідувач кафедри теоретичних основ
і методики викладання фізичного виховання;

доктор педагогічних наук, професор
Тимошенко Олексій Валерійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, директор Інституту
фізичного виховання та спорту.

Захист відбудеться “16” грудня 2010 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий “21” жовтня 2010 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вихід вітчизняної освіти на загальноєвропейський рівень, гуманізація й демократизація навчально-виховного процесу у загальноосвітніх школах України, застосування нових педагогічних технологій, пошук оптимальніших концептуальних підходів до розвитку національної освіти, зумовлюють зростання наукового і практичного інтересу до вивчення зарубіжного досвіду підготовки вчителів у вищих навчальних закладах. Слід зауважити, що близькою нам за географічним розташуванням, культурою, багатовіковими історичними зв'язками та слов'янським менталітетом є Польща. Ця країна має цікаві традиції та великий досвід у розвитку системи фізичного виховання дітей і молоді. Однією з основних навчальних дисциплін, що вивчається з першого класу учнями польських та українських загальноосвітніх шкіл, є “фізична культура”. Потужний потенціал цієї навчальної дисципліни полягає в тому, що вона не лише сприяє покращенню стану здоров'я учнів, їхньому фізичному розвитку та руховій підготовленості, але й позитивно впливає на їхні духовні, моральні, вольові та соціальні якості.

Однак оздоровчі, виховні та освітні завдання цієї навчальної дисципліни можуть бути реалізовані лише за умови якісної фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. У різних країнах світу педагог, який викладає цей предмет у загальноосвітній школі, має свою дефініцію: вчитель фізичної культури, фізичного виховання або педагог спорту. В основному, це залежить від назви навчальної дисципліни у навчальному плані школи. В Україні викладача такої навчальної дисципліни традиційно називають вчителем фізичної культури. Тому ми, виконуючи дисертаційне дослідження, притримувались цієї позиції.

Жодну концепцію подальшого удосконалення системи фізичного виховання підростаючих поколінь неможливо реалізувати у повному обсязі без добре підготовлених спеціалістів цієї галузі, які виконують головну роль в організації та проведенні навчально-виховного процесу і позакласної роботи з фізичної культури та спорту в школі. Вчитель є носієм загальнолюдських і національних цінностей. Відповідно до завдань фізичного виховання і професійних функцій він здійснює конструктивну, організаційну та комунікативну діяльність з учнями різних вікових груп (Я.Бельський, Е.Вільчковський, Л.Волков, О.Дубогай, А.Конох, О.Куц, Н.Москаленко, Л.Сущенко, О.Тимошенко, Б.Шиян, А.Цьось, З.Яворський та ін.). Аналіз української науково-педагогічної та спеціальної літератури виявив, що проблема професійно-педагогічної підготовки спеціалістів фізичного виховання у Польщі не досліджувалась вітчизняними вченими.

Починаючи з 1999 року у Польщі розпочалася глибока та всеохоплююча реформа освіти, важливим елементом якої стало удосконалення системи професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури, що зумовлено змінами науково-методичних вимог до його професійної діяльності, які стосуються організації навчально-виховного процесу на засадах раціонального врахування існуючих умов функціонування школи, інтегративного навчання учнів у молодших класах, поступового введення щоденних уроків з фізичного

виховання в усіх класах основної школи, гімназії та ліцею. Реформування системи шкільної освіти обов'язково передбачає модернізацію системи підготовки педагогічних кадрів, без яких, на думку вчених багатьох країн (Вол.Бондар, Ж.Делор, М.Євтух, А.Капська, В.Кемінь, В.Кремень, Т.Лєвовицький, В.Луговий, Н.Ничкало, В.Кузь, Ч.Куписієвич, В.Оконь, Г.Падалка, О.Савченко, С.Сисоєва, Я.Щепанський, М.Шкіль та ін.), жодна реформа не може бути успішно реалізована.

У процесі становлення й розвитку системи підготовки вчителів фізичної культури у ВНЗ Польщі накопичений цікавий досвід, об'єктивне вивчення і переосмислення якого з позиції сучасних поглядів на цей процес, може сприяти прискоренню модернізації професійної підготовки спеціалістів у цій галузі в Україні.

Актуальність даного дослідження зумовлена цінністю польського досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури та необхідністю використання його позитивних компонентів у національній системі підготовки фахівців цього профілю у ВНЗ України. Слід підкреслити, що такі дослідження є основою для широкого порівняльно-історичного вивчення загальних й специфічно національних явищ в європейській педагогіці вищої школи. Враховуючи соціально-педагогічне значення та актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури у польських ВНЗ і використання позитивних аспектів цього досвіду з метою застосування його в системі вищої освіти при підготовці спеціалістів фізичного виховання в Україні, темою дисертаційного дослідження було обрано – **“Підготовка вчителів фізичної культури у Польщі (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття)”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень Кельцінського гуманітарно-природничого університету імені Яна Кохановського, філія в м. Петрков-Трибунальський (Польща), ВН № 28 (р) 2004 – 2009 рр. У межах теми розроблено модель професійних компетенцій (праксеологічних, комунікаційних, креативних, інформаційних та моральних) випускників польських вищих навчальних закладів, які навчались за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр фізичного виховання”, визначено основні історичні етапи розвитку системи підготовки вчителів фізичної культури у Польщі за період ХІХ – початок ХХІ століття.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Інституту вищої освіти АПН України (протокол № 4 від 30.04.2004 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 9 від 23.11.2004 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей, тенденцій та напрямів розвитку професійної підготовки вчителів фізичної культури у Польщі з другої половини ХІХ – початку ХХІ століття в контексті змін, що відбувались у системі фізичного виховання дітей та молоді в цей історичний період.

Завдання дослідження:

1. Вивчити еволюцію системи професійної підготовки вчителів фізичної культури у Польщі (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття).

2. Охарактеризувати особливості розвитку системи фізичного виховання дітей та молоді у Польщі з XVI до початку XXI століття, встановити її обумовленість якістю підготовки фахівців цієї галузі.
3. Розкрити організаційну структуру та зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на сучасному етапі реформування освіти у Польщі.
4. Визначити стан фахової підготовленості випускників польських та українських вищих навчальних закладів до виконання ними функціональних обов'язків учителя фізичної культури у загальноосвітній школі.
5. Теоретично обґрунтувати та розробити модель професійних компетенцій майбутнього вчителя фізичної культури щодо теоретико-методичної та спеціальної підготовленості, які повинні бути сформовані у нього в процесі навчання у вищому навчальному закладі.
6. Здійснити порівняльний аналіз систем підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Польщі та України, виявити перспективні можливості творчого використання корисного польського досвіду в цій галузі освіти у практиці вітчизняних ВНЗ.

Об'єкт дослідження: процес педагогічної освіти фахівців фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах Польщі.

Предмет дослідження: зміст та організаційні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у Польщі в другій половині XIX – початку XXI століття.

Концепція дослідження. Формування системи підготовки спеціалістів фізичного виховання у Польщі відбувалось на кожному історичному етапі з врахуванням попереднього досвіду, який використовувався при її подальшій модернізації. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у польських навчальних закладах була зумовлена соціально-історичними, військово-політичними, економічними, загальноосвітніми та соціокультурними чинниками. Вона формувалась і удосконалювалась у тісному взаємозв'язку з розвитком шкільної освіти загалом. Її розвиток відображений у науково-методичному доробку польських вчених у цій галузі науки, які в комплексі впливали на організаційні та змістові аспекти технології підготовки педагогічних кадрів з фізичної культури для загальноосвітніх шкіл.

Зміст підготовки фахівців цієї галузі зумовлений, у першу чергу, характером і особливостями їхньої майбутньої професійної діяльності. Тому при їхній підготовці необхідно обов'язково враховувати всі ті зміни, що відбуваються у період модернізації системи фізичного виховання дітей та молоді й обумовлені реформуванням шкільної освіти у країні.

Сучасна система підготовки майбутніх учителів фізичної культури повинна базуватись на взаємозв'язку та залежності при засвоєнні студентами комплексу знань, умінь і навичок із суспільних, природничих, психолого-педагогічних наук, спеціальних та спортивних дисциплін, які в комплексі й забезпечують професійну підготовленість випускників ВНЗ до виконання ними своїх функціональних

обов'язків у різних типах шкіл. Для її удосконалення необхідно розробити модель професійних компетенцій випускника ВНЗ з обов'язковим врахуванням при цьому думки студентів щодо якості їх теоретико-методичної підготовки з різних предметів, передбачених навчальним планом, а також педагогічної практики. Це дозволить внести певні корективи в організації і змісті дидактичного процесу на факультетах фізичного виховання ВНЗ та академії фізичного виховання.

Вивчення досвіду організації підготовки вчителів фізичної культури в Польщі буде корисним для творчого використання його у системі підготовки спеціалістів фізичного виховання в українських ВНЗ. До деяких аспектів цього досвіду належать: двоступенева структура вищої освіти (ліцензіат і магістратура), надання майбутньому вчителю фізичної культури другої педагогічної спеціальності (біологія, географія, валеологія тощо), обов'язкове проведення літніх та зимових табірних зборів для студентів стаціонарної та заочної форм навчання, широке застосування технічних засобів навчання й комп'ютерних технологій у дидактичному процесі, можливості для використання міжнародних освітніх проектів (грантів) та ін.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, основні положення системного підходу як методології пізнання педагогічних явищ, фактів, процесів; діалектичний принцип взаємозв'язку й взаємообумовленості закономірностей і явищ соціальної дійсності; діяльнісний, структурно-функціональний, прогностичний підходи до системи професійної освіти майбутніх учителів фізичної культури; принципові положення нормативних документів у галузі реформування освіти, фізичної культури і спорту у Польщі та Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Теоретичну основу дослідження становлять положення та висновки, що стосуються питань сучасної філософії освіти (В.Андрущенко, І.Бех, І.Зязюн, В.Кремень, В.Луговий та ін.); професійної підготовки вчителя в Україні та за кордоном (Вол.Бондар, Л.Вовк, В.Волошин, М.Євтух, С.Гончаренко, П.Гусак, Т.Катарбинський, В.Кемінь, В.Кузьміна, Т.Левовицький, Н.Ничкало, В.Оконь, С.Сисоєва, Л.Сущенко, А.Конох, Б.Шиян, Ф.Шльосек, З.Яворський, ін.); теорії та методики фізичного виховання дітей та молоді (Я.Бельський, В.Болобан, Ч.Банах, М.Булатова, Л.Волков, Е.Вільчковський, Н.Денисенко, О.Дубогай, А.Куц, Т.Круцевич, І.Мурахов, М.Носко, М.Станкін, Р.Тршесневський, З.Кравчик, І.Копчинська-Сікорська, Р.Пшевенда та ін.); організації дидактичного процесу у фізкультурних вищих навчальних закладах (С.Арасимович, Г.Арзютов, Б.Бергер, С.Балбенко, М.Віленський, С.Волошин, М.Данилко, В.Завацький, С.Жуковська, І.Йонкіш, З.Гілевич, А.Конох, В.Маслов, В.Платонов, О.Тимошенко, А.Цьось, Ю.Шкретій, ін.); історії фізкультурно-спортивної освіти (О.Вацеба, М.Герцик, І.Гай, І.Гондек, Е.Приступа, Л.Сущенко, І.Хелмецький та ін.); порівняльної педагогіки (Н.Абашкіна, М.Лещенко, Т.Машчак, Л.Пухова, Р.Пахоцінський, О.Сухомлинська, З.Яворський та ін.).

Джерельна база дослідження. У процесі наукових досліджень було використано 441 джерело, з них 28 архівних. Здійснено історико-педагогічний аналіз 32 справ із фондів історичних архівів м. Варшави, Кракова, Познані,

Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського. Проаналізовано законодавчі та нормативні акти, циркуляри, що регламентували на різних історичних етапах (починаючи з XIX – початку XXI століття) організацію системи підготовки фахівців фізичного виховання та спорту; узагальнюючі наукові праці з проблем історії розвитку системи фізичного виховання школярів та підготовки вчителів фізичної культури у Польщі; сучасні дисертаційні дослідження, монографії, статті польських, російських та вітчизняних учених, які досліджували проблеми підготовки фахівців фізичної культури та спорту, фізичного виховання дітей та молоді; довідково-енциклопедичну літературу; навчальні плани та програми 12 вищих навчальних закладів, 3-ох педагогічних училищ (колегій) Польщі та України, які здійснювали підготовку вчителів фізичної культури.

Методи дослідження. Для розв'язання означених завдань та досягнення мети дослідження використовувався комплекс загальнонаукових методів: метод концептуально-порівняльного аналізу, за допомогою якого зіставлялись опубліковані у педагогічній та спеціальній (з проблем фізичного виховання) літературі теоретичні підходи до визначення й обґрунтування концепцій, моделей професійної підготовки спеціалістів фізичної культури і спорту, модернізації системи фізичного виховання дітей та молоді, визначення особливостей у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в польських та українських ВНЗ; метод історико-педагогічного аналізу архівних джерел з історії та педагогічної літератури, законодавчих актів, циркулярів, документів для встановлення характерних особливостей історичних періодів розвитку професійної підготовки вчителів фізичної культури у Польщі; методи масового збору інформації – анкетування, опитування, аналіз навчальної документації (плани, програми), дискусії, обговорення, бесіди, спостереження для розробки моделі професійних компетенцій випускників факультетів фізичного виховання польських ВНЗ; метод теоретичного узагальнення для формулювання загальних висновків і рекомендацій з питань підготовки вчителів фізичної культури; методи математичної статистики із застосуванням комп'ютерних технологій для об'єктивного аналізу кількісних показників та якісної інтерпретації отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база та основні етапи дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2001 – 2009 рр. і здійснювалось у три етапи.

На першому етапі (2001 – 2004 рр.) було визначено наукову проблему та стан її розробки в теоретичному і практичному аспектах, аналізувалась філософська, історична, педагогічна та спеціальна література з теми дослідження, вивчався досвід професійної підготовки вчителів фізичної культури у польських та українських вищих навчальних закладах; проводився аналіз навчально-методичної документації ВНЗ, що здійснювали підготовку фахівців з фізичного виховання і спорту. Було теоретично обґрунтовано концепцію, сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, розроблено програму подальшої дослідницької роботи.

На другому етапі (2005 – 2006 рр.) тривало вивчення літературних джерел з питань фізичного виховання дітей та молоді, підготовки вчителів фізичної культури у польських вищих навчальних закладах в історичному плані; аналізувались архівні документи, проводилось анкетування учнів ліцеїв, а також випускників польських та українських ВНЗ, які здійснювали підготовку вчителів цієї спеціальності.

На третьому етапі (2007 – 2009 рр.) було узагальнено теоретичні і практичні результати досліджень, розроблено модель професійних компетенцій випускників польських ВНЗ, які навчались за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр фізичного виховання”; зроблено порівняльний аналіз підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ Польщі та України; сформульовано основні висновки і рекомендації, оформлено текст дисертації.

Дослідно-експериментальна робота проводилась у Кельцінському гуманітарно-природничому університеті імені Яна Кохановського (філія в м.Петрков-Трибунальський), Варшавській (філія в м. Біла Підляска), Катовицькій академіях фізичного виховання, Гданській академії фізичного виховання і спорту, Львівському державному університеті фізичної культури, Харківській державній академії фізичної культури, Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. В експериментальній роботі взяло участь 329 студентів – випускників польських та українських ВНЗ, а також 305 учнів загальноосвітніх ліцеїв Лодзинського воєводства (Польща).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше*, на основі історико-педагогічного аналізу архівних джерел, літератури та законодавчих актів і документів визначено та обґрунтовано історичні етапи становлення і розвитку системи підготовки вчителів фізичної культури в Польщі: *етап створення* перших інституцій, в яких здійснювалась підготовка вчителів гімнастики для шкіл, починаючи з другої половини ХІХ століття до 1918 р. (початок розбудови незалежної Польщі); *етап формування польської системи освіти* 1918 – 1939 рр. (міжвоєнний період); *післявоєнний етап*, який мав свої специфічні періоди (40 – 50, 60 – 70, 80 – 90 роки); *етап реформування шкільної та вищої освіти* у Польщі наприкінці ХХ – початку ХХІ століття;
- *виявлено* взаємозв’язок організації підготовки фахівців цієї педагогічної галузі з розвитком системи фізичного виховання дітей та молоді у загальноосвітніх польських школах;
- *зроблено* порівняльний аналіз змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Польщі та України;
- *розроблено* модель професійних компетенцій випускників польських ВНЗ, які навчались за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр фізичного виховання”, щодо теоретико-методичної та спеціальної підготовленості;
- *уточнено* понятійно-термінологічний апарат, що стосується таких дефініцій як “компетенція”, “компетентний”, “компетентність”, “професійні компетентності” (праксеологічні, комунікативні, креативні, моральні,

інформаційні), “професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури”;

- *введено* до наукового обігу 28 архівних джерел, нові факти й теоретичні ідеї, що стосуються модернізації системи підготовки фахівців фізичного виховання й ґрунтуються на результатах дослідження;
- *подальшого розвитку* набули положення щодо вдосконалення структурування змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням вимог реформування освіти у Польщі та інтеграції її у Європейське співтовариство.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у науковому обґрунтуванні професійних компетенцій майбутніх учителів фізичної культури при комплексній реалізації ними оздоровчих, навчальних і виховних завдань у процесі фізичного виховання дітей та учнівської молоді, засвоєння яких повинно враховуватись у дидактичному змісті системи підготовки педагогів цього фаху. Розроблено і впроваджено навчальний план підготовки вчителів фізичної культури та валеології (pedagogiki zdrowia) із фахової кваліфікації – ліцензіат (три роки навчання) і магістр (два роки навчання після закінчення ліцензіатського курсу) у Кельцінському гуманітарно-природничому університеті імені Яна Кохановського (філія в м. Петрков-Трибунальський); робочі програми з таких навчальних дисциплін: “Теорія і методика фізичного виховання”, “Історія фізичної культури”, “Історія, теорія і методика педагогіки здоров’я”, “Методика профілактики захворювань та шкідливих звичок у школярів”, “Рекреація і туризм”; розроблено й впроваджено у навчальний процес програми педагогічних практик у різних типах шкіл, літніх та зимових табірних зборів студентів.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, в яких здійснюється підготовка спеціалістів за кваліфікаційним рівнем “ліцензіат” та “магістр”, на лекційних і семінарських заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін у студентів, а також при моніторингу їхніх знань; в системі післядипломної освіти фахівців цієї галузі.

Впровадження результатів дослідження. Теоретичні положення та практичні напрацювання, що розкриті у дисертаційному дослідженні, використані в процесі професійної підготовки вчителів фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки (акт № 3/1539 від 14.04.2010 р.), Кельцінського гуманітарно-природничого університету імені Яна Кохановського, філія в м. Петрков-Трибунальський (акт № 8 від 16.05.2009 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт № 25 від 15.01.2009 р.), Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна” (акт № 182 від 5.11.2008 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (акт № 12 від 10.12.2009 р.), Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (акт № 6/105 від 14.05.2009 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в системному історико-педагогічному аналізі та узагальненні теоретичних, методологічних і методичних положень щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у

польських навчальних закладах (протягом другої половини ХІХ – початку ХХІ століття); становленні та розвитку системи фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл (в період ХVІ – початок ХХІ століття); у вивченні та аналізі сучасного досвіду професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту у ВНЗ Польщі та України; науковому обґрунтуванні й впровадженні навчальних програм з окремих предметів, педагогічної практики, літніх та зимових табірних зборів студентів; розробці моделі професійних компетенцій випускників польських вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку вчителів фізичної культури. У матеріалах конференцій і статтях підготовлених у співавторстві (Е.Вільчковський, А.Вільчковська), автору належать: обґрунтування підходів до модернізації професійної підготовки вчителя фізичної культури та вдосконалення системи фізичного виховання школярів, порівняльний аналіз різних зарубіжних моделей функціональних обов'язків фахівців фізичної культури, загальні висновки.

Вірогідність отриманих результатів дослідження та висновків забезпечено методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, використанням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; ретроспективним логіко-системним аналізом значного обсягу публікацій, архівних матеріалів та документів; поєднанням кількісного і якісного аналізу одержаних результатів дослідження, їх обговоренням на міжнародних та всеукраїнських науково-методичних конференціях, а також позитивними наслідками їх впровадження.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, положення та результати дослідження викладено у доповідях на 28 наукових та науково-практичних конференціях, зокрема, міжнародних: “Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві” (Луцьк, 2002), “Педагогічні технології у фізичному вихованні” (Петрков-Трибунальський – Польща, 2004), “Актуальні проблеми розвитку руху – спорт для всіх на тлі європейської інтеграції України” (Тернопіль, 2004), “Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання” (Львів, 2004), “Культурні і виховні цінності олімпійського руху” (Петрков-Трибунальський – Польща, 2004), “Напрями підготовки вчителів – проблеми і перспективи” (Плоцьк – Польща, 2005), “Сучасні тенденції і напрями фізичного виховання у школі на тлі освітніх вимог Європейського Союзу” (Петрков-Трибунальський – Польща, 2005), “Фізичне виховання і спорт в сучасному суспільстві” (Луцьк, 2005), “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2006), “Теоретичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології” (Київ, 2007), “Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх”: досвід, досягнення, тенденції” (Тернопіль, 2007), “Основні напрями розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації” (Дніпропетровськ, 2007), “Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві” (Луцьк, 2008), “Фізичне виховання та спортивне вдосконалення студентів: сучасні інформаційні технології” (Одеса, 2008), “Современная семья и проблемы семейного воспитания” (Могилів - Білорусь,

2008), “Фізична культура і здоров’я сучасної людини” (Лодзь – Польща, 2008), “Международные чтения, посвященные памяти академика С.Я.Батышева” (Миколаїв, 2008), “Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх: досвід, досягнення, тенденції” (Тернопіль, 2009), “Сучасні біомеханічні технології у фізичному вихованні дітей та молоді” (Луцьк, 2009), “Фізична культура, спорт і здоров’я нації” (Вінниця, 2009), “Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров’я і професійно-педагогічної підготовки різних верств населення” (Київ, 2010); всеукраїнських: “Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні” (Рівне, 2006), “Фізична культура, спорт та здоров’я нації” (Вінниця, 2006), “Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі” (Чернігів, 2008), “Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання молоді” (Львів, 2008); всепольських: “Сучасні проблеми фізичного виховання в школі” (Петрков-Трибунальський – Польща, 2005), “Підготовка сучасних педагогів – стратегії, концепції, ідеї” (Плоцьк – Польща, 2007), “III наукова конференція. Підготовка сучасних педагогів – стратегії, концепції, ідеї” (Плоцьк – Польща, 2009).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 60-ти наукових та науково-методичних працях, з них 26 праць – одноосібні, зокрема, монографія; 26 статей у наукових виданнях Польщі та провідних наукових фахових виданнях України, 8 статей у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських і всепольських науково-практичних конференцій.

Кандидатська дисертація “Система підготовки вчителя історії у Польщі (80 – 90-ті роки ХХ століття)”, була захищена в 2001 році, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел 441 найменування, з них 352 – іноземні публікації. Загальний обсяг дисертації – 490 сторінок. Робота містить 18 таблиць, 25 рисунків і 5 додатків (на сторінках 404 – 444).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми; визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, викладена концепція та методи дослідження, методологічні й теоретичні основи; розкрито наукову новизну, практичне значення дисертаційного дослідження та особистий внесок здобувача в отриманні результатів наукового пошуку; доведено вірогідність отриманих результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **“Становлення і розвиток системи фізичного виховання у Польщі в період XVI - початку ХХ століть”** здійснено ретроспективний аналіз архівних матеріалів, документів, наукових праць та публікацій відомих польських педагогів (С.Петрици, А.Моджаєвський, М.Рей, В.Очко, А.Олізаревський, Е.Снядецький, Г.Йордан та ін.) щодо обґрунтування і пропагування позитивного впливу засобів фізичної культури на зміцнення здоров’я людини, покращення її фізичного розвитку, виховання позитивних

моральних якостей у дітей та молоді. Вони поставили питання про необхідність підготовки вчителів фізичної культури та проведення в школах занять з фізичного виховання для учнів, які б дозволили краще підготувати їх до майбутнього суспільного життя, а юнаків – до військової служби.

Для розвитку національної системи фізичного виховання дітей та молоді значну роль відіграла Комісія Народної Освіти (1773-1794 рр.). Її заслуга у галузі фізичного виховання полягає не тільки в обґрунтовані важливості фізичних вправ для всебічного розвитку школярів та впровадженні їх в навчально-виховний процес шкіл, а головне, в привертанні уваги поляків до цієї проблематики, визначені суспільного значення фізичної культури. В цій педагогічній сфері діяльність КНО була новаторською не тільки для Польщі, а й прикладом для інших європейських держав.

Втрата Польщею незалежності наприкінці XVIII століття загальмувала подальший розвиток народної освіти. Однак, прогресивні педагоги, лікарі, філософи та письменники (Л.Берковський, Д.Давід, В.Гладиш, Г.Пірамович, Ц.Клосс, Ю.Ланге, Х.Кучальська, Е.Пясецький та ін.) не дивлячись на несприятливі умови, що склалися на польських землях в той історичний період у зв'язку з окупаційним режимом та обмеженням прав польського суспільства, виявляли ентузіазм, ініціативу, дбали про покращення здоров'я, фізичної підготовленості та піднесення патріотичного духу свого народу.

Особливу роль у пропаганді національної системи фізичного виховання підростаючих поколінь та популяризації теоретико-методичних знань з цієї галузі мали книжки та спеціальні журнали ("Огляд педагогічний", "Сокіл", "Рух" ін.), які видавались у різних регіонах Польщі, починаючи з другої половини XIX століття. В цих публікаціях порушувались найважливіші проблеми фізичного виховання: національні традиції фізичної культури; науково-методичні основи фізичного виховання; оздоровчі, освітні та виховні аспекти фізичних вправ. Вони сприяли також створенню наукових основ польської фізичної культури та формуванню зв'язків між фізичним вихованням і іншими науковими галузями.

Першою організацією, яка розпочала активно займатися проблематикою підготовки спеціалістів фізичного виховання у Польщі була асоціація "Гігієнічного руху" (1869 р.). Вона об'єднувала лікарів, педагогів, журналістів і ставила за мету популяризацію фізичної культури та спорту серед учнівської молоді на південно-західних землях Польщі. Громадська діяльність цієї асоціації сприяла створенню різних організаційних структур і проведення масових заходів з фізичної культури та спорту (спортивні секції, клуби, змагання з різних видів спорту тощо), визначення правового статусу учителя фізичної культури в школі та кваліфікаційних якостей, потрібних для педагогів цієї професії, а також, створенню перших Державних Екзаменаційних Комісій (1874 р.), яким надавалось право проводити екзамени для отримання педагогічної кваліфікації учителя фізичної культури.

В період з другої половини XIX та початку XX століття у Польщі виникли три типи осередків, що розпочали підготовку вчителів фізичної культури. До них належали: курси гімнастичного товариства "Сокіл", школа гімнастики та масажу

Х.Кучальської, курси (студія) при Ягеллонському університеті в м. Кракові, в яких зміст та організація дидактичного процесу не поступалися західноєвропейським навчальним закладам, які здійснювали підготовку вчителів цього напрямку освіти. Це було перша спроба створення більш чіткої системи підготовки кваліфікованих спеціалістів фізичного виховання для різних типів шкіл, що мало важливе значення для піднесення престижу професії вчителя фізичної культури.

Особливу роль у становленні системи підготовки вчителів фізичної культури у Польщі відіграли курси при Ягеллонському університеті, які надавали можливість студентам з інших факультетів університету здобувати додаткову кваліфікацію учителя гімнастики й працювати у середніх школах. На відміну від курсової підготовки, яку здійснювало гімнастичне товариство “Сокіл”, в університеті більша увага приділялась теоретико-методичній тематиці з фізичного виховання дітей та молоді. У значно більшому обсязі проводились практичні заняття з гімнастики, легкої атлетики, рухливих та спортивних ігор, плавання. На цих курсах викладали професори університету, які, у порівнянні із курсовою підготовкою, що здійснював “Сокіл”, забезпечували більш високий науковий і дидактичний рівень викладання теоретичних і методичних дисциплін.

Підготовка спеціалістів фізичного виховання у Польщі в цей історичний період відбувалась у різних суспільно-політичних умовах, оскільки країна перебувала під протекторатом Австро-Угорщини, Росії та Прусії. Вона мала відмінний зміст та форми організації. Зміни у навчальних планах та програмах на курсах підготовки фахівців фізичного виховання відбувались залежно від усвідомлення громадськістю та керівництвом органів освіти значення і ролі фізичного виховання у загальній системі навчання та виховання школярів. Підготовка кількохсот спеціалістів фізичного виховання до 1918 року дозволило після отримання Польщею незалежності ввести обов’язковий навчальний предмет “Фізичне виховання” у всіх типах шкіл та відкрити в усіх польських університетах (1919 р.) кафедри фізичного виховання.

У другому розділі **“Стан фізичного виховання у польських школах та підготовка спеціалістів фізичної культури в період 1918 – 1939 рр.”** відображено особливості фізичного виховання учнів у міжвоєнний період, зміст навчальної роботи і її ефективність у загальноосвітніх школах; розкрито професійну підготовку фахівців фізичної культури та спорту в цьому історичному періоді, яка здійснювалась у Познанському, Ягеллонському університетах та Варшавському центральному інституті фізичного виховання.

На основі аналізу науково-методичної літератури, навчальних планів та програм з фізичного виховання школярів цього історичного періоду було зроблено висновок, що система фізичного виховання учнів польських шкіл зробила значний поступ у 20 – 30-х роках ХХ століття порівняно з попередніми історичними періодами. Були визначені основні завдання шкільної системи фізичного виховання, розроблені та затверджені державні програми з цієї навчальної дисципліни, зросли вимоги щодо кваліфікаційного рівня вчителів

фізичної культури, були розширені їхні можливості при самостійній реалізації ними змісту навчальних програм.

У багатьох польських школах у другій половині 30-х років покращився стан матеріальної бази (особливо у промислових регіонах та великих містах), змінилось ставлення керівників шкіл та органів освіти (на позитивне) щодо місця та значення фізичного виховання у загальній системі всебічного виховання підростаючих поколінь. Підвищенню авторитету фізичного виховання сприяли також громадські спортивні організації (товариства, клуби, харцерські організації), які здійснювали широку спортивно-масову роботу у позаурочний час з дітьми та молоддю. Слід відзначити, що у кращому положенні щодо організації та реалізації завдань фізичного виховання були гімназії, у порівнянні з іншими типами шкіл, особливо сільськими, які мали значно гіршу спортивну базу (відсутність гімнастичних залів, фізкультурних приладів та інвентарю), а також недостатню кількість кваліфікованих учителів фізичної культури.

Початок ХХ століття, а також наступне двадцятиріччя, стали періодом подальшого розвитку польської теорії і методики фізичного виховання. Це було зумовлено зміною ідеологічних засад у суспільстві, поглибленням досліджень з цієї проблематики, збільшенням науковців, які досліджували питання програмно-нормативного та методичного забезпечення навчально-виховного процесу учнівської молоді. 20 – 30-ті роки були періодом активного втілення ідей представників польської теоретичної думки у галузі фізичного виховання та спорту у практику діяльності навчальних закладів Польщі. Провідні польські вчені (Е.Пясецький, С.Сікорський, В.Осмольський та ін.), а також українські діячі у галузі фізичної культури (І.Боберський, С.Гайдучек, Т.Франко та ін.), які проживали на території Галичини, підготували й опублікували ряд методичних посібників для вчителів фізичної культури з питань організації та змісту навчальної та позакласної роботи з учнями різних вікових груп з фізичного виховання та спорту. Вони користувались значним попитом не лише у педагогів, а також серед учнівської молоді, студентів та ентузіастів здорового способу життя, харцерів, батьків.

Аналіз літератури та архівних документів щодо організації та змісту підготовки вчителів фізичної культури у трьох вищих навчальних закладах, які функціонували в той історичний період у Польщі, дає підстави стверджувати, що випускники Познанського, Ягеллонського університетів та Варшавського центрального інституту фізичного виховання отримували належну теоретико-методичну підготовку до педагогічної праці у школі. Тривалість навчання у цих ВНЗ становила три роки. По завершенні навчання випускники, які склали екзамен з позитивними оцінками, отримували кваліфікацію – “магістр фізичного виховання”, що надавало їм право працювати у всіх типах навчальних закладів. Навчальні плани на факультетах фізичного виховання університетів не мали суттєвих відмінностей щодо кількості навчальних дисциплін та їх обсягу. Більший акцент в них був зроблений на природничі дисципліни. Це було пов'язано з тим, що випускник університету отримував другу спеціальність – учителя біології або географії. У Центральному інституті фізичного виховання

більше уваги приділялось спортивній підготовці студентів, особливо з олімпійських видів спорту, тому що в цьому навчальному закладі здійснювалась підготовка спеціалістів з фізичної культури більш широкого профілю. Крім вчителів, у ньому також навчались майбутні організатори та інструктори фізичної культури і спорту.

Варшавський центральний інститут фізичного виховання (ЦФВ) став першим в Польщі спеціальним вищим навчальним закладом який безпосередньо підлягав державній військовій адміністрації. Представники військових кіл не тільки стали ініціаторами створення ЦФВ, вони також фінансували будівництво навчальних корпусів і спортивних комплексів цього закладу. Крім того, більшість викладачів ЦФВ були представниками військово-спортивних організацій. У свою чергу університети підпорядковувалися Міністерству освіти. Слід зазначити, що підготовку вчителів в університетах характеризувала більш ґрунтовна теоретична база з різних навчальних дисциплін, де теорія і методика фізичного виховання була інтегрована з широким комплексом природничих і гуманітарних наук. До того ж випускники факультету фізичного виховання університетів мали можливість отримати додаткову педагогічну спеціальність вчителя біології або географії у відмінності від студентів ЦФВ. Незважаючи на те, що ЦФВ мав на той час найкращу матеріальну базу і спортивне обладнання, він значно поступався у наукових дослідженнях з проблем фізичної культури і спорту факультетам фізичного виховання Познанського та Ягеллонського університетів.

Підготовка фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах Польщі у 20-30-х роках ХХ століття була насамперед спрямована на забезпечення середньої школи висококваліфікованими педагогами. Водночас потреби основної школи повинні були задовольняти випускники семінарій (з дворічним терміном підготовки), а також вищі курси підвищення кваліфікації учителів, які спеціалізувались у галузі фізичного виховання і виконували функцію післядипломної підготовки педагогів. Ці курси функціонували у великих містах (Варшава, Познань, Краків, Лодзь).

Характерною тенденцією у підготовці вчителів фізичної культури у той історичний період у Польщі була концентрація на гімнастичну підготовку спортивних педагогів в основу якої була покладена шведська система гімнастики. Модель учителя – гімнаста, який також має добру теоретико-методичну підготовленість у галузі фізичної культури, була домінуючою у системі підготовки студентів факультетів фізичного виховання Познанського і Ягеллонського університетів.

У третьому розділі **“Розвиток фізичного виховання школярів та професійно-педагогічна підготовка фахівців фізичної культури і спорту у 40 – 60-х роках ХХ століття”** розкрито функціонування системи фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл після закінчення Другої світової війни. Проаналізовано стан професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту в різних навчальних закладах Польщі.

Починаючи з 1945 року фізичне виховання школярів розглядалось у Польщі як інтегративний елемент їх загального виховного процесу, тісно пов'язаного із

суспільним, трудовим, моральним та патріотичним вихованням. Навчальна програма з фізичного виховання у всіх класах основної і середньої школи передбачала дві обов'язкові години з цього предмету щотижня та дві години факультативних занять призначених на рухливі та спортивні ігри, за наявності відповідної бази (спортивний зал або фізкультурний майданчик). Однак слід зазначити, що у зв'язку з нестачею вчителів фізичної культури та відсутністю матеріальної бази (особливо спортивних залів) у значній частині шкіл не реально було реалізувати повністю вимоги програми з цієї навчальної дисципліни.

Після Другої світової війни у Польщі почала діяти єдина система освіти, керівництво якою здійснювала державна адміністрація на чолі з Міністерством народної освіти ПНР. Модель загальноосвітньої школи складалась з основної школи (1 – 7 класи) та трирічного ліцею (для бажаючих вступити до ВНЗ). Завдяки зусиллям уряду та громадськості в ПНР протягом досить нетривалого періоду (10 – 15 років) почали функціонувати нові навчальні заклади. У післявоєнні роки шкільна освіта у Польщі була спрямована на залучення до систематичного безкоштовного навчання всіх дітей і молоді та ліквідацію неписьменності серед дорослого населення, незалежно від їхнього соціального статусу. Все це дозволило за п'ять років поліпшити рівень освіченості серед польського населення (понад один мільйон громадян закінчили курси ліквідації неграмотності).

Однією із складних проблем шкільної освіти у післявоєнні роки було те, що бракувало вчителів фізичної культури, які мали відповідну спеціальну підготовку. Тому за рішенням Міністерства народної освіти ПНР для випускників середніх шкіл були організовані курси (з річним терміном їх тривалості) підготовки вчителів фізичної культури. Підготовка спеціалістів фізичної культури та спорту з вищою освітою здійснювалась на факультетах фізичного виховання Вроцлавської, Краківської, Познанської медичних академій та Варшавської академії фізичного виховання, які в період з 1945 по 1950 рік підготували 637 учителів фізичної культури для різних типів навчальних закладів.

На початку 50-х років було завершено перший етап створення нової системи фізичного виховання дітей та молоді у Польщі. Серед найбільш вагомих досягнень можна назвати: позитивні зміни у шкільних програмах з фізичного виховання, розвиток масової фізичної культури і спорту не тільки в містах, але й у сільських регіонах країни. Була відбудована спортивна база, зруйнована під час Другої світової війни, що дозволяло проводити заняття з фізкультури і спорту, а також масові змагання серед дітей, молоді і дорослого населення. Серед позитивних змін у відбудові цієї галузі слід відзначити: організацію широкої курсової підготовки вчителів фізичної культури у країні та залучення до праці у навчальних закладах і спортивних клубах спеціалістів, які розпочали свою педагогічну діяльність ще у передвоєнні роки.

Період розвитку фізкультурної освіти у Польщі в другій половині 40-х та 50-х роках можна вважати як етап підвищення вимог до теоретико-методичної та спортивної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. У навчанні студентів розширювались міжпредметні зв'язки загальнотеоретичних дисциплін

(педагогіка, психологія, анатомія, фізіологія та ін.) із спеціальними предметами (теорія і методика фізичного виховання, рекреація школярів різних вікових груп, методика спортивних дисциплін та ін.). Обсяг практичних умінь та навичок, які необхідно було сформувати у студентів факультетів фізичного виховання ВНЗ та АФВ, поступово розширювався у зв'язку з уведенням до навчальних планів нових спортивних дисциплін. Слід зазначити, що нова система післявоєнної підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту у ВНЗ Польщі у значній мірі була зорієнтована на організацію і зміст підготовки фахівців цієї галузі в СРСР.

У четвертому розділі **“Особливості фізичного виховання підростаючих поколінь та стан підготовки спеціалістів фізичної культури у Польщі в 70 – 90-х роках ХХ століття”** розглянуто розвиток системи фізичного виховання учнів польських шкіл, позитивні та негативні аспекти функціонування цієї галузі педагогічної освіти; проаналізовано професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури в періоди 1970 – 80-х та 90-х років у ВНЗ Польщі.

Політична та економічно-господарська криза другої половини 70-х та 80-х років у Польщі, введення військового стану у країні негативно вплинуло на стан здоров'я, рухову підготовленість та якість фізичного виховання підростаючих поколінь. Поглиблення кризи фізичного виховання школярів було також викликано відсутністю у значній частині шкіл, особливо сільських, відповідно підготовлених учителів та кваліфікованого проведення навчальних та позакласних занять з цієї навчальної дисципліни (у школах не вистачало приблизно 10 тисяч учителів фізичної культури). Діагностика стану фізичного виховання дітей та молоді у різних регіонах Польщі засвідчила, що режим гіподинамії був сталим елементом їхнього стилю життя.

Рішення з'їздів вчителів, всепольських науково-практичних конференцій з проблем фізичної культури і спорту, на яких їх учасники неодноразово звертались до Уряду та Міністерства освіти з пропозицією збільшити години на предмет фізичне виховання у загальноосвітніх школах не приносили очікуваних наслідків. Увага органів фізичної культури та спорту була спрямована, переважно на підготовку здібної молоді (в клубах, спортивних секціях) до виступів на всепольських і міжнародних змаганнях. Вважалось, що успішні виступи польських спортсменів, особливо на чемпіонатах Європи, Світу та Олімпійських іграх, наочно демонстрували перевагу соціалістичного ладу над капіталістичним у цій галузі. В цей період Урядом не було зроблено суттєвих кроків до покращення фізичного розвитку й рухової підготовленості дітей та учнівської молоді у порівнянні з попередніми 50-60 роками ХХ століття.

Для фізичного виховання школярів у 70-80-ті роки негативне значення мала концепція, яка за головний критерій оцінки школи у цьому напрямку виховання вважала спортивні досягнення учнів на різних позашкільних спортивних змаганнях. Внаслідок цього основна увага вчителів зосереджувалась на вузькій групі найбільш здібних у спортивному відношенні і добре фізично підготовлених учнях. У значній частині шкіл мало місце обмеження масових форм фізичної культури та спорту серед школярів і тому фізичне виховання обмежувалось лише урочними формами, що спричинило значне скорочення факультативних занять з

цього предмету, зменшення обсягу краєзнавчо-туристичної та рекреаційної роботи із учнями.

Навчально-виховний процес у польських школах у 70 – 80-х роках характеризувався тим, що вчителі всіх навчальних дисциплін, й фізичної культури зокрема, були обмежені у своїй педагогічній діяльності інструкціями Міністерства освіти та його місцевих органів щодо дидактичного процесу й організації позакласних занять з фізичної культури та спорту. Обов'язковим було використання тих засобів фізичної культури, які регламентували державні програми та інструктивні документи. Все це сприяло формальному виконанню вчителями фізичної культури своїх навчально-виховних обов'язків, а також обмежувало пошук інновацій у їхній педагогічній діяльності.

Міністерство освіти і вищої школи ПНР розпочало у 1966 році реформування системи підготовки спеціалістів у галузі “фізична культура і спорт”, головним завданням якого було збільшення терміну навчання у ВНЗ з чотирьох до п'яти років. Це давало можливість значно підвищити теоретико-методичний та фаховий рівень професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Закінчення вчительського інституту (з трирічним терміном навчання) надавало його випускникам освітню кваліфікацію ліцензіата з можливістю продовжувати навчання на дворічному магістерському циклі на факультетах фізичного виховання ВНЗ. Після захисту магістерської роботи вони отримували освітню кваліфікацію “магістр фізичного виховання і спорту”.

На підставі аналізу навчальних планів польських ВНЗ, які здійснювали підготовку вчителів фізичної культури у 1970 – 1990 роках було встановлено, що зміст навчального процесу факультетів фізичного виховання ВНЗ порівнянно з АФВ мав ряд особливостей. Передусім відмінності полягали у концепції підготовки спеціалістів цієї галузі. Навчання студентів в академіях фізичного виховання мало характер підготовки фахівців більш широкого профілю, які могли працювати не тільки учителями у загальноосвітніх школах, але й тренерами у спортивних клубах та інструкторами, що провадили спортивно-масову роботу на промислових підприємствах. На факультетах фізичного виховання ВНЗ дидактичний процес студентів був чітко спрямований на підготовку майбутніх учителів. Про це свідчить більша кількість навчального часу, що призначалася для їхньої психолого-педагогічної підготовки.

Наступна відмінність полягала в тому, що професійна підготовка на факультетах фізичного виховання ВНЗ зосереджувалась на тих спортивних дисциплінах, які входили до шкільних програм (гімнастика, легка атлетика, плавання, рухливі та спортивні ігри, зимові види спорту). Натомість в АФВ кількість спортивних дисциплін, запропонованих для студентів, була значно різноманітнішою, особливо у напрямку їхньої спортивної спеціалізації.

Слід зазначити, що у 80-х роках відзначається певне зростання загальної кількості науково-викладацьких кадрів у АФВ порівняно з попереднім періодом (70-х років). Однак при досить широкому зростанні кількості студентів як на стаціонарному, так і на заочному відділах цих навчальних закладів ще відчувалась недостатня кількість висококваліфікованих викладачів фізичної культури для

повноцінної організації навчально-виховного процесу зі студентами ВНЗ. Особливо складною була ситуація з нестачею викладачів, які мали науковий ступінь доктора наук (лише 2,3% від загальної кількості професорсько-викладацького складу на кінець 1985 року мали цей науковий ступінь), а також занадто повільне підвищення молодими викладачами своєї професійної майстерності та наукового розвитку. Все це негативно впливало на якість навчального процесу, яка була пов'язана з недостатнім застосуванням сучасних педагогічних технологій.

Аналіз педагогічних і фахових джерел за цей період, зокрема К.Бухти, Є.Гая, Х.Грабовського, З.Жуковської, К.Хондзелка, З.Яворського та ін. дозволяє визначити суттєві недоліки у професійній підготовці вчителів фізичної культури як: недостатній рівень підготовленості абітурієнтів до вступу у ВНЗ фізичного виховання і спорту; неефективне використання дидактично-технічних засобів; невдала організація різних форм самостійної роботи та недостатня індивідуалізація навчального процесу. Не забезпечувались у процесі навчання міжпредметні зв'язки між теоретико-методичними навчальними дисциплінами з фізичного виховання та іншими предметами, що негативно позначалось на професійній підготовці майбутніх учителів. Значно знизився рівень успішності навчання студентів. Наступило також різке обмеження державного фінансування вищих навчальних закладів.

У п'ятому розділі **“Реформування фізкультурної освіти у Польщі наприкінці ХХ та початку ХХІ століття”** проаналізовано сучасний стан фізичного виховання дітей та учнівської молоді, а також особливості професійної підготовки майбутніх учителів з цієї навчальної дисципліни у ВНЗ Польщі в зв'язку з вимогами нової реформи освіти.

Аналіз науково-методичної літератури та документів директивних органів свідчить про те, що наприкінці 90-х років ХХ століття у шкільній освіті Польщі відбулись суттєві зміни, що стосувались також модернізації системи фізичного виховання дітей та молоді. У 1996 році Сейм Польщі прийняв Закон “Про фізичну культуру”, який передбачав поступове збільшення обов'язкових занять з фізичного виховання (до п'яти на тиждень) в усіх типах шкіл. В розкладі уроків планується три години з фізичного виховання, а інші – дві години є також обов'язковими, вони проводяться з учнями у позаурочний час (в другій половині дня). У наш час це єдина країна в Європі, де уроки фізичного виховання запропоновано проводити щоденно. Тому ця навчальна дисципліна за загальним обсягом годин у шкільному навчальному плані посідає перше місце (за дванадцять років навчання учнів).

Відповідно до вимог Реформи та Закону “Про фізичну культуру” в модернізації системи фізичного виховання учнів різних типів польських шкіл головна роль відводиться вчителю фізичної культури. Він отримав значну можливість підняти фізичне виховання учнів своєї школи на більш високий рівень (це стосується, перш за все, навчально-виховного процесу та позакласної спортивно-масової роботи), довести своєю педагогічною працею його значущість для всебічного розвитку особистості кожного учня. Він є ініціатором ідей,

спрямованих на посилення ефективності фізичної культури у розв'язанні оздоровчих, освітніх та виховних завдань в навчально-виховному процесі з фізичного виховання та при проведенні позакласних занять з фізкультури і спорту. Вчитель отримав право складати власну програму для кожного класу, а також користуватись різними авторськими навчальними та виховними програмами, які публікуються у Польщі масовим тиражем.

У підготовці вчителів фізичної культури у 90-х роках ХХ століття можна відмітити наступні основні зміни: демократизація і гуманізація вищої освіти; надання вищим навчальним закладам більш широкої автономії; початок діяльності недержавних (приватних) вищих навчальних закладів, які розпочали підготовку фахівців фізичного виховання; значний зріст безпосередніх наукових і партнерських контактів польських вищих навчальних закладів з науковими і освітніми закладами західноєвропейських країн.

Реформування освіти в Європі впродовж 1990 – 2000 років було спричинено впливом багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників, з одного боку – збереженням культурно-національних традицій, а з іншого – формуванням європейського освітнього простору, інтеграційних економічних і політичних процесів. У системі підготовки сучасних педагогічних кадрів її успіх забезпечують демократичні закони, нові схеми управління із залученням широкої освітянської громадськості та посилення автономії ВНЗ. Структура вищої освіти стала двоступеневою (ліцензіат і магістратура), з поступовим переходом від однопредметної підготовки вчителів фізичної культури до двопредметної. Однак відомо, що фундаментальна підготовка сучасного вчителя фізичної культури полягає не лише у формальному засвоєнні навчальної інформації з тих навчальних дисциплін, що передбачені навчальними планами ВНЗ, а головне, в широті та ґрунтовності знань, сформованості відповідних умінь і навичок у студентів, які забезпечують у перспективі професійну мобільність фахівців фізичної культури та спорту, поширюють їх професійні компетентності, формують готовність до оперативного реагування на зміни, пов'язані з модернізацією шкільної освіти і потребу до систематичного підвищення особистого фахового рівня.

Входження Польщі до Європейського Союзу (травень 2004 р.) поставило нові, більш складні, вимоги до підготовки вчителів фізичної культури у ВНЗ. Зокрема, організація та зміст її повинні бути спрямовані на оволодіння студентами сучасними знаннями, що відображають найважливіші тенденції і явища, в яких функціонує Європейське суспільство: збільшення співпраці в освіті між країнами Євросоюзу, можливість широкого обміну викладачами й студентами між ВНЗ та ін. Швидке збільшення кількості ВНЗ за останнє десятиріччя, в основному, за рахунок недержавних навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка фахівців фізичного виховання, спричинило, що потреби шкіл у спеціалістах цієї галузі не тільки були задоволені, але й виникла проблема з працевлаштуванням випускників факультетів фізичного виховання АФВ і ВНЗ у навчальні заклади різних освітніх структур. Можливість їхнього працевлаштування диктувалась, в основному, попитом на кадри в цій галузі, для якого вирішальне значення мала ситуація на регіональному ринку праці.

Більшість вищих навчальних закладів Польщі, що здійснюють підготовку спеціалістів фізичного виховання і спорту, забезпечені необхідним спортивним обладнанням і інвентарем. Одну із найкращих матеріальних баз серед польських ВНЗ для підготовки вчителів фізичної культури має Варшавська АФВ. Для проведення практичних занять з різних видів спортивних дисциплін та спортивного тренування студентів в цій академії є сучасні спортивні об'єкти: легкоатлетичний і гімнастичний спортивні комплекси для проведення тренувального процесу і змагань з командних видів спорту; критий басейн; спеціалізовані спортивні зали обладнані для тренування з різних видів боротьби, боксу, фехтування, важкої атлетики; два легкоатлетичні стадіони, на одному з яких проводяться міжнародні змагання; тенісні корти (літній й зимовий). Для проведення літніх табірних зборів є водні спортивні бази.

У шостому розділі **“Порівняльний аналіз підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Польщі та України”** подано результати оцінки власної професійної підготовки студентів – випускників факультетів фізичного виховання ВНЗ та АФВ Польщі та України, проаналізовано навчальні плани ВНЗ цих країн, представлено модель професійних компетенцій майбутніх учителів фізичної культури.

Модернізація системи підготовки спеціалістів фізичного виховання та спорту у ВНЗ Польщі та України, починаючи з другої половини 90-х років ХХ століття, на відміну від подібного процесу у країнах Західної Європи, відбувається у досить складних умовах трансформації суспільства від соціалізму до капіталістичного ринку. В Україні були започатковані нові освітньо-кваліфікаційні рівні в системі вищої освіти: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр. У Польщі існує лише два рівні: ліцензіат і магістр. Однак, у зв'язку з прийняттям Україною Болонської Декларації та поступовим її входженням у західноєвропейський освітній простір існує перспектива переходу вищої освіти на двоступеневий рівень, характерний для польських освітніх закладів.

Для вдосконалення організації та змісту навчання спеціалістів фізичної культури і спорту у ВНЗ важливим є врахування думки студентів щодо якості викладання психолого-педагогічних, загальнонаукових, біологічних та спеціальних дисциплін, мотиваційно-оціночних суджень щодо обраної професії, а також об'єктивна оцінка власних професійних можливостей при викладанні навчальної дисципліни **“Фізичне виховання”** у школах різного типу. З метою визначення думки майбутніх учителів фізичної культури, її аналізу та узагальнення було проведено анкетування студентів – випускників восьми ВНЗ Польщі та України. В анкетуванні брали участь 187 українських та 142 польських респонденти, питання в анкетах були ідентичні. Слід відзначити, що подібні соціологічні дослідження студентів потрібно проводити періодично (через 3 – 4 роки) у ВНЗ з метою об'єктивного аналізу якості змісту навчального процесу з різних дисциплін, як одного з важливих критеріїв оцінки праці викладачів, а також для внесення змін та доповнень в існуючі навчальні плани й програми з певних предметів.

Рис. 1. Модель компетенцій випускників польських вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту

Порівняльний аналіз системи підготовки вчителів фізичної культури у польських та українських ВНЗ свідчить про те, що незважаючи на подібність завдань, організаційних форм (лекції, семінарські, практичні та лабораторні заняття), які застосовуються у навчальному процесі, оцінювання знань студентів; вимог щодо написання дипломних і магістерських робіт тощо у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в кожній з цих країн існують свої особливості. Вони пов'язані із змістом навчальних планів ВНЗ, кількістю годин, визначених на окремі навчальні дисципліни, загальним обсягом академічних годин у цих планах і т. ін. Аналіз навчальних планів польських та українських ВНЗ свідчить про те, що обсяг годин, відведених на викладання спеціальних дисциплін у планах українських навчальних закладів більший, порівняно з польськими навчальними планами, майже у три рази. Це відбувається, в основному, за рахунок годин запланованих на самостійну роботу студентів, чого немає у польських навчальних планах. Також в аналогічних планах українських ВНЗ передбачена дещо більша кількість годин та обсяг навчальних дисциплін з усіх предметних циклів підготовки спеціалістів фізичної культури. Вважаємо, що це розширює науково-методичну та практичну підготовку українських студентів до їхньої майбутньої роботи в школі.

У навчальних планах ВНЗ Польщі передбачено обов'язкове проведення зимових, літніх та туристичних табірних зборів для студентів стаціонарної та заочної форм навчання. Вони дають можливість сформувати у них практичні вміння і навички щодо проведення різноманітних рекреаційних і туристичних форм з дітьми та молоддю. В українських ВНЗ ця форма навчальних занять при підготовці фахівців фізичного виховання не завжди має висвітлення у навчальних планах. Тому керівництву ВНЗ бажано звернути увагу на цей важливий аспект при плануванні змісту навчального процесу у підготовці вчителів фізичної культури.

На основі аналізу науково-методичної літератури та вивчення практики досліджуваної проблеми нами була розроблена структурно-функціональна модель професійних компетенцій випускників факультетів фізичного виховання польських ВНЗ та АФВ, які навчаються п'ять років і по закінченню цих навчальних закладів отримують ступінь "магістра фізичного виховання" (рис.1). В основу її були покладені рекомендації Комітету педагогічних наук Польської академії наук щодо моделі вчителя школи та наш понад десятирічний досвід праці у Гуманітарно-природничому університеті імені Яна Кохановського (м.Кельце, Польща). Розроблена модель містить вимоги щодо професійної підготовленості майбутнього вчителя фізичної культури розкриває його основні фахові компетенції, наявність яких дозволяє успішно виконувати педагогічні функції, спрямовані на реалізацію оздоровчих, освітніх та виховних завдань у навчальній та позакласній роботі з фізичного виховання школярів.

ВИСНОВКИ

1. На підставі проведених досліджень встановлено, що система підготовки вчителів фізичної культури у Польщі формувалась та удосконалювалась на різних історичних етапах у тісному взаємозв'язку з еволюцією шкільної освіти загалом. Основні етапи становлення та розвитку національної системи фізичного виховання школярів та професійної підготовки майбутніх спеціалістів фізичної культури і спорту були зумовлені соціально-історичними, військово-політичними, економічними, загальноосвітніми та соціокультурними чинниками. До них належать: *етап створення окремих інституцій*, в яких здійснювалась підготовка вчителів фізичної культури (гімнастики) для загальноосвітніх шкіл, починаючи з XIX століття до 1918 року (початок розбудови незалежної Польщі); *етап формування польської системи фізкультурної освіти* 1918 – 1939 рр. (міжвоєнний період), підготовка спеціалістів у Познанському, Ягеллонському університетах та Варшавському ЦФВ; *післявоєнний період*, який мав свої специфічні етапи (40 – 50, 60 – 70, 80 – 90 роки), обумовлені певними змінами у системі підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, створення АФВ у Познані, Кракові, Вроцлаві, Гданську, Катовицях, організація факультетів фізичного виховання при університетах та педагогічних інститутах; *сучасний етап* реформування шкільної та вищої освіти у Польщі наприкінці XX та початку XXI століття (перехід до інтеграції з державними і суспільними структурами Європейського Союзу). Кожен з цих історичних етапів має свої характерні особливості, пов'язані із вимогами суспільства та державними завданнями, що ставились перед цією галуззю освіти. Визначені етапи відображають динаміку соціально-економічного розвитку Польщі, її політичний устрій, розвиток науки з фізичної культури та спорту, потреби польських шкіл у кваліфікованих учителях фізичної культури.

2. Результати аналізу архівних документів та історичних матеріалів дають підстави констатувати, що до середини XIX століття професійна підготовка вчителів фізичної культури у Польщі не здійснювалась. Незначна кількість спеціалістів з гімнастики, які працювали у школах, закінчували навчальні заклади в інших країнах (Швеція, Чехія та ін.). Тільки у другій половині XIX століття у Польщі виникли три осередки підготовки вчителів гімнастики для шкіл: курси товариства “Сокіл”, школа гімнастики та масажу Х.Кучальської і курси (студія) при Ягеллонському університеті у м. Кракові. Це було початком створення національної системи підготовки спеціалістів фізичної культури (гімнастики) для різних типів польських шкіл.

У зв'язку із різними суспільно-політичними умовами, що існували в польських протекторатах підлеглих Австро-Угорщині, Росії та Пруссії, зміст та форми курсової підготовки вчителів гімнастики мав деякі відмінності. Зокрема, у регіонах Західної Галичини у підготовці вчителів під патронатом “Сокола” перевага надавалась методиці навчання шведської гімнастики і рухливим іграм. Подібна концепція у підготовці спеціалістів фізичної культури реалізувалась на

курсах Х.Кучальської, де навчались також і жінки, які мали право викладати гімнастику у жіночих гімназіях. На двох-трирічних курсах при Ягеллонському університеті підготовка фахівців фізичного виховання передбачала більш широку програму. Поряд з практичними заняттями з гімнастики, легкої атлетики, рухливих та спортивних ігор, плавання, слухачам курсів також пропонувався цикл лекцій з анатомії, фізіології та інших навчальних дисциплін, що їх викладали професори цього навчального закладу. Якість підготовки спеціалістів фізичної культури, які навчались у ті часи в Ягеллонському університеті не поступалась випускникам цього профілю у навчальних закладах Західної Європи.

3. Встановлено, що після отримання Польщею незалежності (1918 р.) гострою проблемою шкільної освіти була недостатня кількість кваліфікованих кадрів для викладання навчальної дисципліни “Фізичне виховання” у загальноосвітніх школах. Починаючи з 1920 року в різних регіонах країни (Варшава, Львів, Познань, Краків) створюються однорічні державні курси підготовки спеціалістів фізичного виховання, переважно для працюючих учителів, які не мали цієї кваліфікації, а також для випускників середніх шкіл та вчительських семінарій, при наявності у них доброї фізичної підготовленості. У 1924 році були відкриті Вищі вчительські курси, на яких здійснювалась двопрофільна підготовка вчителів фізичної культури та співів. Вони функціонували у Польщі до початку Другої світової війни.

Починаючи з 20-х років підготовка вчителів фізичної культури з вищою освітою здійснювалась у Познанському (з 1922 р.), Ягеллонському (з 1927 р.) університетах та Варшавському центральному інституті фізичного виховання (з 1925 р.), пізніше цей навчальний заклад було реорганізовано в Академію фізичного виховання (АФВ) ім. Й.Пілсудського (1938 р.). Тривалість підготовки майбутніх учителів в університетах становила три роки, а в інституті фізичного виховання – два роки (з 1936 р. термін навчання був збільшений до трьох років). Випускники факультетів фізичного виховання Познанського та Ягеллонського університетів отримували також другу спеціальність – учителя біології або географії.

Таким чином ці ВНЗ започаткували національну систему підготовки фахівців фізичної культури та спорту (науково обґрунтували навчальні плани, програми з різних предметів та апробували їх у багаторічній практиці). Протягом міжвоєнного періоду було підготовлено 1448 спортивних педагогів з вищою освітою. Якість їхньої професійної підготовки була на досить високому науково-методичному рівні та відповідала тогочасним європейським стандартам щодо спеціалістів даної галузі.

4. За результатами дослідження встановлено, що розвиток системи фізичного виховання та спорту у Польщі в період 1945 – 60-х років відбувався в умовах зміни політично-господарського ладу, країна ввійшла до соціалістичного табору. За досить короткий інтервал часу було здійснено ряд реформ, спрямованих на покращення фізичного виховання дітей та молоді; створено державні керівні органи фізичної культури та спорту; розпочалась

активна відбудова матеріальної бази навчальних закладів; налагоджено організацію навчального процесу з фізичного виховання у школах різних типів; опрацьовані та впроваджені у школах нові навчальні плани і програми; почав інтенсивно розвиватись масовий дитячо-юнацький спорт; було відроджено довоєнну систему підготовки спеціалістів у цій галузі. Підготовка вчителів фізичної культури з вищою освітою для загальноосвітніх шкіл в період 1945 – 1960 рр. була зосереджена у Варшавській АФВ та на факультетах фізичного виховання Познанської та Краківської медичних академій. Зміст підготовки цих фахівців майже не відрізнявся від підготовки спеціалістів цієї галузі, яка здійснювалась у Польщі у міжвоєнний період. Тривалість навчання студентів у цих закладах була три роки. Підготовка фізкультурних кадрів проводилась з однієї спеціальності – “фізична культура і спорт” (в період 1945 – 1973 рр.), після закінчення ВНЗ випускник отримував освітню кваліфікацію – “магістр фізичного виховання і спорту”.

У цей період у підготовці фахівців цієї галузі реалізувалась концепція універсального спеціаліста, здатного працювати не тільки у школах, а також у спортивних структурах (спортивні школи, товариства, клуби). Однак така багатопрофільна підготовка спеціалістів фізичного виховання певною мірою негативно позначалась на більш ґрунтовній підготовці студентів до педагогічної діяльності у школі. Поряд з названими ВНЗ підготовку вчителів фізичної культури для початкових та основних шкіл, починаючи з 1950 року, здійснювали 16 педагогічних ліцеїв, де навчання майбутнього вчителя тривало три роки.

В період 1960 – 1970 рр. система підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту у Польщі мала багато спільного з аналогічною системою вищої освіти в Україні. В цей час підготовка фізкультурних кадрів здійснювалась у Варшавській АФВ та відкритих за рішенням Уряду Познанському, Вроцлавському, Краківському та Катовицькому інститутах фізичного виховання. Вона відбувалась з однієї спеціальності – “фізичне виховання та спорт”, а навчання студентів тривало чотири роки. Крім цих навчальних закладів, підготовка вчителів фізичної культури для початкових та основних шкіл здійснювалась у дворічних вчительських інститутах та педагогічних ліцеях. Випускники цих ВНЗ отримували ґрунтовну фахову підготовку для майбутньої педагогічної діяльності в усіх типах шкіл, спортивних секціях клубів, товариств, центрів рекреації та реабілітації. Разом з цим у країні не вистачало вчителів фізичної культури з вищою освітою для загальноосвітніх шкіл, особливо у сільській місцевості та малих містах.

Друга половина 70-х та 80-і роки минулого століття характеризувались у Польщі поглибленням кризи у системі освіти, яка була викликана зовнішніми та внутрішніми чинниками. Головними з них були: обмаль учителів у значній кількості польських шкіл; зниження масовості рекреаційних занять у дітей та молоді, а також у шкільному туризмі; недостатнє державне фінансування у галузі фізичного виховання і спорту підростаючих поколінь; слабка матеріальна база, особливо сільських шкіл. У 80-х роках у школах країни не

вистачало приблизно 10 тисяч учителів фізичної культури. Тому уроки з цієї навчальної дисципліни часто проводили випускники середніх шкіл, які, у кращому випадку, закінчили короткотермінові курси з фізичної культури і не мали належної спеціальної підготовки для її викладання.

За результатами порівняльного аналізу навчальних планів академії фізичного виховання 80 – 90-х років минулого століття та нових планів в цих ВНЗ на початку XXI століття встановлено, що в сучасних навчальних планах є намагання наблизити їх зміст та організацію навчального процесу польських студентів до європейських стандартів. У більшості європейських країн студенти фізкультурних ВНЗ отримують другу педагогічну спеціальність на підставі більш широкої освітньої бази. Слід підкреслити демократичний та інноваційний характер польських ВНЗ, розширення автономії навчальних закладів, впровадження у навчальний процес сучасних технологій, адаптацію змісту підготовки майбутніх спеціалістів у цій галузі до загальноприйнятих європейських стандартів.

5. На основі вивчення науково-теоретичних публікацій та нормативно-правових документів Міністерства освіти Польщі можна вважати, що сучасна польська система фізичного виховання школярів має достатній кадровий та науково-методичний потенціал для реалізації основних вимог реформи освіти (1999 р.), але разом з тим не позбавлена недоліків, що гальмують подальше її удосконалення. До них належать: невідповідність матеріальної бази ряду шкіл, особливо сільських, сучасним вимогам в реалізації завдань фізичного виховання школярів; певний консерватизм учителів, особливо тих, які мають педагогічний стаж понад 20 років і не бажають змінювати свою технологію праці відповідно до вимог реформи шкільної освіти; повільний темп модернізації системи професійної підготовки майбутніх спеціалістів фізичної культури та спорту у ВНЗ, яка б враховувала сучасні вимоги нової реформи освіти щодо організації навчально-виховного процесу та позакласної фізкультурно-масової роботи у польських школах.

6. За результатами власних досліджень, теоретико-методологічного аналізу сучасної педагогічної та спеціальної літератури була розроблена модель професійних компетенцій випускників факультетів фізичного виховання ВНЗ, яка відображає вимоги до професійної підготовленості майбутнього вчителя фізичної культури, його основні фахові компетенції, наявність яких дозволяє йому успішно виконувати педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань у школі. Випускник фізкультурного ВНЗ, який володіє цими компетенціями, має відповідні загальнонаукові, психолого-педагогічні та спеціальні знання, що стосуються організації та методики проведення уроків фізичного виховання, позакласних рекреаційних занять; перспективного та оперативного планування навчально-виховної роботи, розробки авторських програм для кожного класу; використання інформаційних технологій та Інтернету для отримання необхідних знань у галузі фізичного виховання дітей та молоді; вмінь

застосовувати відповідні методи та прийоми виховання у школярів позитивних моральних і вольових якостей засобами фізичної культури.

7. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми дослідження свідчить, що за роки незалежності України помітно зріс інтерес вітчизняних науковців до вивчення зарубіжних систем професійної освіти, зокрема, підготовки спеціалістів з фізичної культури та спорту, оскільки недостатня розробленість цієї проблеми вітчизняними та західноєвропейськими науковцями гальмує процес удосконалення системи фізичного виховання у світі. У контексті національних здобутків у галузі фізичного виховання країн Західної Європи цінний багаторічний досвід підготовки фізкультурних кадрів має Польща, де за останнє десятиріччя активно реформуються освітня та культурна сфери, зокрема й галузь фізичного виховання різних вікових груп населення та система підготовки спеціалістів фізичного виховання. Незважаючи на те, що реформування існуючої системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури визначається специфічними національними, соціально-економічними та політичними умовами кожної країни, є деякі інваріантні аспекти вдосконалення ефективності цієї галузі вищої освіти, які зумовлені комплексом спільних загальних завдань та концептуальних підходів, що постали на сучасному етапі модернізації освіти в Україні та Польщі.

Узагальнюючи організацію та зміст системи підготовки польських фахівців цієї галузі, можна стверджувати, що окремі концептуальні засади щодо модернізації системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ Польщі можуть бути застосовані у практиці українських освітніх структур, зокрема, з питань розробки стандартів шкільної та вищої педагогічної освіти; законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти різного типу; посилення автономії ВНЗ та введення двоступеневої підготовки (ліцензіат і магістр) у вищій освіті; диференційованого підходу при оплаті педагогічної праці залежно від рівня кваліфікації вчителя; при обов'язковому проведенні зі студентами стаціонарного та заочного відділів літніх, зимових та туристичних табірних зборів; створенні загальнопольської комп'ютерної бази бібліотек і ширшому застосуванні мультимедійних засобів у навчальному процесі; належному забезпеченні студентів необхідним спортивним обладнанням та інвентарем під час проведення практичних занять зі спортивної підготовки; створенні умов викладачам ВНЗ для публікування авторських підручників, наукових монографій, методичних посібників, збірників конференцій (майже всі польські ВНЗ мають видавничі відділи та власні друкарні); досить широкі можливості для реалізації міжнародних освітніх проектів (грантів), обміну науково-викладацькими кадрами та студентами між навчальними закладами західноєвропейських країн та Польщі; проведенні регулярних ротацій керівних кадрів (деканів, проректорів, ректорів) ВНЗ, які можуть бути обрані максимум на два строки (каденції), що обумовлено Законом про вищу освіту Польщі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів підготовки фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах Польщі. Подальшого вивчення потребують проблеми, що стосуються порівняльного

аналізу досвіду підготовки фахівців фізичної культури у ВНЗ різних країн світу; оновлення змісту підготовки вчителів цієї спеціальності у вищих навчальних закладах у зв'язку з інтегрованими професіями, питаннями забезпечення навчального процесу студентів сучасними дидактичними засобами; наступність теоретико-методичної та практичної підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту в системі ВНЗ та їхній післядипломній освіті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ: Монографія

1. Пасічник В.Р. Підготовка вчителів фізичної культури у Польщі (друга половина ХІХ-початок ХХІ століття) /Володимир Романович Пасічник – Київ: Вид-во Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2009. – 346 с.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Пасічник В.Р. Сучасний стан фізичного виховання учнів основних шкіл Польщі /В.Р.Пасічник //Наукові записки. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2004. – С. 130 – 133.

3. Пасічник В.Р. Основні тенденції підготовки вчителів фізичного виховання у Польщі в період 40 – 50 років ХХ століття /В.Р.Пасічник // Сучасні оздоровчо-реабітаційні технології. Збірник наукових праць. – Луцьк, 2005. – № 1. – С. 25 – 30.

4. Пасічник В.Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах Польщі в період 1918 – 1939 рр. /В.Р.Пасічник // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Збірник наукових праць Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – С. 71 – 77.

5. Пасічник В.Р. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Польщі на тлі європейської інтеграції /В.Р.Пасічник //Наукові записки. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2005. - № 1. – С. 150 – 153.

6. Пасічник В.Р. Фізичне виховання учнівської молоді у Польщі (ХІХ–ХХ століття) /В.Р.Пасічник // Молода спортивна наука України. Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2006. – Вип. 6. – Т. 3. – С. 207 – 214.

7. Пасічник В.Р. Розвиток польської теоретичної думки у галузі фізичного виховання (історичний аспект). – Фізична культура, спорт та здоров'я нації /В.Р.Пасічник //Збірник наукових праць присвячений 50-річчю інституту фізичного виховання і спорту. – Вінниця, 2006. – Вип. 6. – С. 26 – 31.

8. Пасічник В.Р. Провідні концепції підготовки спеціалістів фізичного виховання у Польщі наприкінці ХІХ та на початку ХХ століть /В.Р.Пасічник // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 4. – С. 172 – 177.

9. Пасічник В.Р. Особливості підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту у Польщі в період 60 – 70-х років ХХ століття /В.Р.Пасічник // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні. Збірник наукових праць. – Рівне, 2006. – Вип. ІV. – С. 45 – 50.

10. Пасічник В.Р. Функції сучасного вчителя фізичного виховання у школах Польщі /В.Р.Пасічник//Збірник наукових праць з галузі фізичного культури і спорту. Молода спортивна наука України.- Львів 2007. – Вип. 11. – С. 82 – 83.

11. Pasicznik W. Podstawowe kompetencje nauczyciela wychowania fizycznego /В.Р.Пасічник // Збірник наукових праць. Теоретичні та методологічні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології. – Харків, 2007 – С. 302 – 305.

12. Пасічник В.Р. Особливості фізичного виховання дітей дошкільного віку та учнів загальноосвітніх шкіл Польщі у 70 – 80 рр. ХХ століття /В.Р.Пасічник //Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, 2007. – № 2-3. – С. 49 – 53.

13. Пасічник В.Р. Передумови зародження і розвитку системи підготовки спеціалістів фізичного виховання в Краківському та Познанському університетах (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) /В.Р.Пасічник // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Міністерство освіти і науки України, Харківська державна академія дизайну і мистецтв (Харківський художньо-промисловий інститут). – Харків, 2007. – № 10. – С. 110 – 113.

14. Пасічник В.Р. Основні проблеми підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі у 90-х роках ХХ століття /В.Р.Пасічник //Молода спортивна наука України. Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2008. – Вип. 12. – Т. 4. – С. 160 – 166.

15. Пасічник В.Р. Головні тенденції професійно-педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у Польщі у період 1980 – 1990 рр. /В.Р.Пасічник //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2008. – Вип. 55. – Т. 1. – С. 28 – 33.

16. Пасічник В.Р. Про деякі аспекти професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі (2000 – 2005 роки) /В.Р.Пасічник //Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Збірник наукових праць Волинського університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Т. 1. – С. 227 – 231.

17. Пасічник В.Р. Розвиток фізичного виховання в Польщі у післявоєнний період (друга половина 40 – 50-ті роки ХХ століття) /В.Р.Пасічник //Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, 2008 – С. 67 – 70.

18. Пасічник В.Р. Основні напрями розвитку фізичного виховання в сучасних школах Польщі / В.Р.Пасічник // Молода спортивна наука України. Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2009. – Вип. 13. – Т. 2. – С. 122 – 126.

19. Пасічник В.Р. Організація педагогічних практик у підготовці вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Польщі /В.Р.Пасічник //Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Глухів, 2009. – Вип. 14. – С. 144 – 147.

20. Пасічник В.Р. Зміст чинних навчальних планів сучасної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Польщі і України

/В.Р.Пасічник//Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 207 – 211.

21. Пасічник В.Р. Виникнення і розвиток системи підготовки вчителів фізичної культури в Польщі (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття) /В.Р.Пасічник //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2010. – Вип. 76. – С. 238 – 242.

22. Пасічник В.Р. Модель професійних компетенцій випускників фізкультурних вищих навчальних закладів Польщі /В.Р.Пасічник//Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Наукова монографія за редакцією проф. С.Єрмакова, Міністерство освіти і науки України, Харківська державна академія дизайну і мистецтв. – Харків, 2010. – № 5. – С.102 – 104.

23. Пасічник В.Р. Підготовка вчителів фізичної культури у польських вищих навчальних закладах у післявоєнних роках /В.Р.Пасічник //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2010. – № 30. – С. 136 – 140.

24. Пасічник В.Р. Стан діяльності вчителів фізичної культури у Польщі (дійсність, труднощі, перспективи) /Пасічник В.Р. //Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ, 2010. – № 2. – С. 83 – 87.

25. Пасічник В.Р. Реалізація основних напрямків Болонського процесу у підготовці вчителів фізичної культури у польських ВНЗ /Пасічник В.Р //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Наукова монографія за редакцією проф. С.Єрмакова. Міністерство освіти і науки України. Харківська державна академія дизайну і мистецтв. – Харків, 2010. – № 6 – С. 87 – 89.

26. Пасічник В.Р. Валеологічна освіта студентської молоді у вищих навчальних закладах /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Чвенар //Збірник наукових праць Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 133 – 137.

27. Пасічник В.Р. Фізичне виховання дітей 7-10 років у світлі нової реформи освіти у Польщі /В.Р.Пасічник, Я.Бельський, Е.С.Вільчковський //Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ, 2002. – № 3. – С. 19 – 27.

28. Пасічник В.Р. Реформування системи фізичного виховання у Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільковська //Збірник наукових праць Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 12 – 13.

29. Пасічник В.Р. Туризм і краєзнавство з неповносправними дітьми та молоддю у Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Чвенар //Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – Тернопіль, 2003. – №1. – С. 104 – 105.

30. Пасічник В.Р. Педагогічні ідеї Януша Корчака у вихованні дітей та молоді /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Збірник наукових праць, спец. випуск гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті. – К.: Науковий світ, 2003. – С. 24 – 27.

31. Пасічник В.Р. Фізичне виховання школярів у країнах Західної Європи /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Чвенар // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – Тернопіль, 2004. – С. 133 – 137.

32. Pasicznik W., Wilczkowski E. Zasady pracy samodzielnej studentów kierunku wychowania fizycznego /W.Pasicznik, E.Wilczkowski // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. – Płock, 2005. – Т. 4. – Cz. 1 – S. 613 – 618.

33. Пасічник В.Р. Роль учителя фізичного виховання в організації занять з учнями фізкультури і спорту (з досвіду польських шкіл) /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Чвенар, С.Миколайчик //Збірник наукових праць Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – С. 19 – 22.

34. Пасічник В.Р. Самооцінка вчителями фізичного виховання своєї професійної підготовки /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська // Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології. Збірник наукових праць. – Луцьк, 2005. – № 1. – С. 186 – 191.

35. Пасічник В.Р. Особливості професійно-педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ–Вінниця, 2006. – С. 270 – 274.

36. Pasicznik W. Rozwijanie motywacji do aktywności ruchowej u uczniów w młodszym wieku szkolnym /W.Pasicznik, E.Wilczkowski, A.Wilczkowska, E.Marek // Kultura w praktyce edukacyjnej. – Łódź, 2006. – S. 31 – 37.

37. Пасічник В.Р. Ставлення до фізичної культури учнів польських ліцеїв /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні. Збірник наукових праць.– Рівне, 2006. – Вип. IV. – С. 113 – 117.

38. Pasicznik W. Współczesny model specjalisty wychowania fizycznego i sportu na Ukrainie /W.Pasicznik, E.Wilczkowski // Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. – Т.6. – Cz. I. – Płock, 2007. – S. 331 – 336.

39. Пасічник В.Р. Особливості підготовки вчителів фізичного виховання у країнах Європи /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський //Збірник наукових праць. Теоретичні та методичні засади педагогічної освіти. – Харків, 2007. – С. 525 – 531.

40. Пасічник В.Р. П'єр Кубіртен – педагог, просвітник і визначний діяч культури (до 70-ої річниці смерті) /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, 2007 – № 2 – 3. – С. 85 – 90.

41. Пасічник В.Р. Життєвий шлях та педагогічна спадщина Фридріха Фребеля /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – К, 2007. – Вип. 8. – С. 3 – 6.

42. Pasicznik W. Aktualne problemy młodzieży akademickiej /W. Pasicznik, E.Wilczkowski // Piotrkowskie Studia Pedagogiczne. Pedagogika zdrowia i wychowania fizycznego. – Piotrków-Trybunalski 2007. – Т. 13. – S. 119 – 126.

43. Пасічник В.Р. Шляхи відродження сучасних Олімпійських ігор /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська, А.Дибовський, А.Чвенар //Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Збірник наукових праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Т. 1. – С. 13 – 17.

44. Пасічник В.Р. Підготовка студентів польських вищих навчальних закладів до валеологічної освіти школярів /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Збірник наукових праць. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ–Вінниця, 2008 – Вип. 16. – С. 328 – 332.

45. Пасічник В.Р. Самооцінка професійної підготовки студентами – випускниками факультетів фізичного виховання університетів та фізкультурних ВНЗ України і Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Наукова монографія за редакцією проф. С. Ермакова. Міністерство освіти і науки України. Харківська державна академія дизайну і мистецтв (Харківський художньо-промисловий інститут). – Харків, 2008. – №8. – С. 27 – 34.

46. Пасічник В.Р. Шляхи підвищення активності учнів на уроках фізкультури /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2008. – Вип. 55. – Т. 1. – С. 171 – 175.

47. Пасічник В.Р. Генріх Йордан – засновник системи фізичної рекреації дітей та молоді Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська, А.Дибовський А. Чвенар //Збірник наукових праць. – Вінниця, 2009. – Вип. 8. – Т.1. – С. 7 – 13.

48. Пасічник В.Р. Профілактика голосу у вчителів фізичного виховання /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський, А.Е.Вільчковська //Збірник наукових праць Волинського університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 3 (7). – С. 24 – 27.

49. W. Pasieczniak, Stan kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w opinii studentów tego kierunku w szkołach wyższych na Ukrainie /W.Pasieczniak, E.Wilczkowski // Zeszyty naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Pedagogika. O efektywności w procesie kształcenia. – Płock, 2009. – Т. 8. – Cz. II – S. 65 – 71.

50. Пасічник В.Р. Підготовка педагогів для дошкільних закладів у польських ВНЗ в контексті Болонського процесу /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчковський,

А.Е.Вільчовська //Збірник наукових праць (педагогічні науки). – Бердянськ, 2010. – № 1. – С. 261 – 267.

51. Пасічник В.Р. Удосконалення системи фізичного виховання дітей та учнівської молоді у Польщі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчовський // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Вип. 7. – К, 2010. – С. 61 – 66.

52. Пасічник В.Р. Фахові компетенції польських учителів фізичної культури /В.Р.Пасічник //Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія: педагогічні та історичні науки. – К, 2010. – Вип. LXXXVI (86). – С. 132 – 140.

Матеріали конференцій

53. Пасічник В.Р. Стан фізичного виховання школярів у Польщі (1918 – 1939 рр.) /В.Р.Пасічник // Актуальні проблеми розвитку руху Спорт для всіх: досвід, досягнення, тенденції. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль, 2007. – Том 2. – С. 213 – 217.

54. Пасічник В.Р. Вибрані проблеми теорії фізичного виховання в Польщі (XVI–XIX століття) /В.Р.Пасічник //Теоретично-методичні основи організації фізичного виховання молоді. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції – Львів, 2008. – С. 9 – 14.

55. Пасічник В.Р. Компетенції випускників ВНЗ Польщі які мають спеціальність “Вчитель фізичного виховання” /В.Р.Пасічник//Актуальні проблеми розвитку спорту для всіх: досвід, досягнення, тенденції. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль, 2009. – С. 98 – 101.

56. Пасічник В.Р. Стан здоров'я та рівень фізичної підготовленості учнів ПТНЗ – необхідні чинники їх підготовки до професійної діяльності /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчовський //Первые международные чтения, посвященные памяти академика Сергея Яковлевича Батышева. Сборник научных трудов. – Николаев, 2003. – С. 253 – 256.

57. Пасічник В.Р. Релігійний туризм та мандрівки релігіознавчі /В.Р.Пасічник, Е.С.Вільчовський, А.Е.Вільчовська, А.Чвенар // „Актуальні проблеми розвитку руху. Спорт для всіх: досвід, досягнення, тенденції”. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. - Том 2. – Тернопіль, 2007. – С. 233 – 237.

58. Пасічник В.Р. Мотивація учнів польських технічних ліцеїв до занять фізкультурою і спортом /Пасічник В.Р., Е.С.Вільчовський, А.Е.Вільчовська //Сборник научных трудов. Вторые международные Батышевские научные чтения, посвященные 70-летию Николаевской области и празднованию Дня города. – Николаев, 2007. – С. 334 – 341.

59. Пасечник В.Р. Проблемы семейного воспитания детей дошкольного возраста в семье /В.Р.Пасечник, Э.С.Вильчовский, А.Э.Вильчовская //Современная семья и проблемы семейного воспитания. Материалы Международной научно-практической конференции 19-20 марта 2008 года. – Могилев, 2008. – Часть 1. – С. 311 – 317.

60. Пасечник В.Р. Подготовка учителей физкультуры в ВУЗах Украины и Польши за самооценкой студентов-выпускников /В.Р.Пасечник, Э.С.Вильчовский

//Физическое воспитание и спортивное совершенствование студентов: современные технологии. Материалы научного симпозиума посвященного 90-летию ОНПУ. – Одесса, 2008. – С. 555 – 563.

А Н О Т А Ц І Ї

Пасічник В.Р. Підготовка вчителів фізичної культури у Польщі (друга половина ХІХ - початок ХХІ століття) – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2010.

У дисертаційному дослідженні здійснено історико-педагогічний аналіз професійної підготовки вчителів фізичної культури в Польщі (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття) в контексті змін, що відбувались у системі фізичного виховання школярів у цей історичний період. Визначені та теоретично обґрунтовані основні історичні *етапи розвитку системи підготовки вчителів фізичної культури у Польщі: етап створення* перших інституцій, в яких проводилась підготовка вчителів гімнастики для шкіл, починаючи з ХІХ століття по 1918 р.; *етап формування* національної системи фізкультурної освіти (1918 – 1939 рр.); *післявоєнний етап*, який мав особливі періоди (40 – 50, 60 – 70, 80 – 90 роки), обумовлені змінами у системі підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту й відзначився створенням академій фізичного виховання у Познані, Кракові, Вроцлаві, Гданську та Катовицях; *сучасний етап* реформування шкільної та вищої освіти у Польщі наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Розроблена і теоретично обґрунтована модель професійних компетенцій випускників польських ВНЗ, які готують майбутніх учителів фізичної культури. Сформованість цих компетенцій дозволить їм успішно реалізувати педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань у школі.

В роботі визначені найбільш актуальні аспекти організації і змісту сучасної підготовки вчителів фізичної культури у Польщі, які можна використати у модернізації системи підготовки фахівців цієї галузі у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, професійна підготовка, вчитель фізичної культури, система фізичного виховання, фізична культура, навчальний план, модель, студент, учень.

Пасечник В.Р. Подготовка учителей физической культуры в Польше (вторая половина ХІХ – начало ХХІ столетия) – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертации, на основе проведенных исследований установлено, что система профессиональной подготовки учителей физической культуры в Польше формировалась и совершенствовалась на разных исторических этапах в тесной взаимосвязи с эволюцией школьного образования. Основные этапы становления и развития национальной системы физического воспитания школьников и подготовки специалистов физической культуры и спорта были обусловлены историческими, военно-политическими, экономическими и социально-культурными факторами.

В работе определены и теоретически обоснованы основные исторические *этапы развития системы подготовки учителей физической культуры в Польше: этап создания первых институций*, которые проводили подготовку учителей гимнастики для школ с XIX столетия до 1918 г.; *этап формирования национальной системы физкультурного образования в 1918 – 1939 гг.; послевоенный этап*, который имел свои специфические периоды (40 – 50, 60 – 70, 80 – 90 гг.), обусловленные изменениями в системе подготовки физкультурных кадров, создание академий физического воспитания в Познани, Кракове, Вроцлаве, Гданьске, Катовицах; *современный этап* реформирования школьного и высшего образования в Польше в конце XX и начале XXI столетия (переход к интеграции с государственными и общественными структурами Европейского Союза).

Каждый из этих исторических этапов имеет свои характерные особенности, они взаимосвязаны с требованиями общества и государственными заданиями, которые ставились перед школьным и высшим образованием. Установленные этапы отображают динамику социально-экономического развития Польши, ее политического строя, развития науки о физическом воспитании подрастающих поколений, потребности польских школ в квалифицированных учителях физической культуры.

Разработана и теоретически обоснована модель профессиональных компетенций выпускников польских ВУЗов, которые осуществляют подготовку учителей физической культуры. Наличие этих компетенций дает им возможность успешно реализовать педагогические функции, направленные на комплексное решение оздоровительных, образовательных и воспитательных задач на уроках и в различных формах спортивно-массовой работы с учащимися во внеурочное время.

Выпускник факультета физического воспитания ВУЗа или академии физического воспитания, у которого сформированы данные компетенции имеет необходимые общенаучные, психолого-педагогические и специальные знания, относящиеся к организации и методике проведения уроков, рекреационных занятий и спортивных секций; перспективного и оперативного планирования учебно-воспитательной работы, разработки авторских программ для каждого класса; использования информационных технологий и интернета для получения необходимых знаний в области физического воспитания детей и молодежи; умений использовать средства физической культуры в воспитании у школьников положительных моральных и волевых качеств.

Определены наиболее актуальные аспекты в организации и содержании современной подготовки будущих учителей физической культуры в Польше, которые можно использовать в модернизации системы подготовки педагогов данного предмета в практике украинских ВУЗов. В частности: законодательное обеспечение функционирования учебных заведений разного типа; расширение автономии ВУЗов и введение двух квалификаций (лицензиат и магистр) в высшем образовании; обязательное проведение со студентами летних, зимних и туристских лагерных сборов; создание общепольской компьютерной базы библиотек и широкое использование мультимедиаальных средств в учебном процессе со студентами; создание преподавателям ВУЗов благоприятных условий для публикации авторских учебников, научных монографий, методических пособий, сборников научно-практических конференций; обмен научно-педагогическими кадрами и студентами между зарубежными учебными заведениями и своей страны; проведение периодических ротаций руководящих кадров (деканов, проректоров, ректоров) ВУЗов, которые могут быть избраны не более, чем на два срока, в соответствии с Законом о высшем образовании Польши.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, учитель физической культуры, система физического воспитания, физическая культура, учебный план, модель, студент, школьник.

Pasichnyk V.R. Training Physical Culture Teachers in Poland (the second half of the 19th – the beginning of the 21st centuries). – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of pedagogical sciences after specialist 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Dragomanov National Pedagogical University – Kyev, 2010.

The dissertation focuses on the historical and pedagogical analysis of professional and pedagogical training physical culture teachers in Poland in the second half of the 19th – the beginning of the 21st centuries in the context of those changes which have taken place in the system of school children's physical education during this historical period. It defines and theoretically motivates the principal historical periods in the development of the system of physical culture teachers' training in Poland: the period of creating the first institutions for training school teachers of gymnastics beginning from the 19th century up to 1918; the period of forming the national physical education system (1918 - 1939); the post-war period with its specific periods (the 1940 - 50s, the 1960 - 70s, the 1980 - 90s) conditioned by the changes in the training system of physical culture personnel and by establishing physical culture academies in Poznan, Cracow, Wroclaw, Gdansk and Katowice; and the modern period of reforming schooling and higher education in Poland at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries.

The dissertation elucidates and theoretically substantiates the model of professional and pedagogical competence of the graduates of Polish higher schools training future physical culture teachers. Availability of such competence will enable

them to successfully perform pedagogical functions aimed at integral accomplishing health-improvement and educational tasks in school.

The work also characterizes the most topical aspects of the organization and content of the modern system of physical culture teachers' training in Poland which can be used in Ukrainian institutions of higher education for modernizing the system of training specialists in this field.

Key words: institution of higher education, professional training, physical culture teacher, system of physical education, physical culture, curriculum, model, student, pupil